

קונטרס

אַהֲבַת חַנּוּם

יגלה מעלת האהבה שיש לכל בר ישראל אליו
יתברך מצד נשמתו, ואת האהבה הזו הוא צריך
להכניס בזולת. ומעלת אהבה שאחד אוהב את
השני, אשר זה מאד מאד חשוב בשמים.

בנוי ומיסד על-פי דברי

רבנו הקדוש והנורא, אור הגנוז והצפון

בוצינא קדישא עלאה, אדונינו, מורנו ורבנו

רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן עלינו

ועל-פי דברי תלמידו, מורנו הגאון

הקדוש, אור נפלא, אשר כל רז לא אניס ליה

רבי נתן מברסלב, זכותו יגן עלינו

ומשלב בפסוקי תורה, נביאים, פתובים ומאמרי

חכמינו הקדושים מגמרא ומדרשים וזהר הקדוש

הובא לדפוס על-ידי

חסידי ברסלב

עיה"ק ירושלים תובב"א

מוֹהֲרָא"ש נ"י אָמַר: הַשְּׁלֵמוֹת שְׂאָדָם
צָרִיךְ לְהַגִּיעַ בְּזֶה הָעוֹלָם — לְאַהֲבַת אֶת
כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל אֲהַבַת חֲנָם, בְּלִי שׁוֹם קוּוֹי
וְצַפּוּי קִבְּלַת שְׂכָר, רַק מֵצִד עֲצָם הֵיוֹתוּ
נִשְׁמַת אֱלֹק מִמַּעַל, כִּי כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל
הוּא חֵלֶק אֱלֹק מִמַּעַל מִמָּשׁ, וְלִכֵּן
צָרִיכִים לְאַהֲבַת אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל מִחֲמַת
הָאֱלֹקוֹת שֶׁנִּמְצְאָת בּוֹ, וְזוֹ הַשְּׁלֵמוֹת
הָאֲמִתִּית, שְׂאוֹהֵב אֶת זוּלָתוֹ בְּלִי שׁוֹם
גָּמוּל כָּלֵל.

(אמרי-מוהרא"ש, חלק ב', סימן תתקמב)

קוֹנְטֵרַס

אַהֲבַת חַנּוּם

א.

בְּנֵי וּבְנוֹתַי הַיְקָרִים! עֲלֵיכֶם לְדַעַת, אֲשֶׁר
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְנַהֵג אֶת עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד
וּבְרַחֲמִים, בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט, וַיְמַה שְּׁקוֹרָה עִם הָאָדָם
— דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן, הַכֹּל בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית,
וְאִם אָדָם הֵיא מְכַנֵּס דָּבָר זֶה בְּלִבּוֹ, כָּל הַחַיִּים שְׁלוֹ
הָיו הוֹלְכִים בְּאֶפֶן אַחַר לְגַמְרֵי. לָמָּה אָנוּ נְהַרְגִים
וְנִשְׁחָטִים אֲלֵפִים שָׁנָה? מִפְּנֵי שְׁאִינָנוּ מְכַנִּסִים אֶת
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתוֹךְ לִבָּנוּ, וַיִּמְדוּעַ? מִפְּנֵי
שֶׁמִּפְקִירִים אֶת הַדְּבֹר וּמַדְבִּירִים לְשׁוֹן-הָרַע,
רְכִילוֹת וְלִיצְנוֹת, אֲשֶׁר זֶהוּ הָעוֹן הַכִּי קָשָׁה.
וְאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (עֵינ יוֹמָא ט.): מִקְדָּשׁ

ראשון נחרב, מפני שעברו על עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות דמים — השלש עברות הכי חמורות; אדם מנתק עצמו מהקדוש-ברוך-הוא, שזה עבודה זרה, מחליף עולם נצח בעולם עובר, גלוי עריות — נואף, עושה כל מיני תועבות רעות, שפיכות דמים — הורג את זולתו. לכן חרב מקדש ראשון, אבל בית-מקדש שני, שלמדו בו הרבה תורה, היו בתי מדרשות ובתי כנסיות, ישיבות וכו', למה נחרב? אלא מפני שנאת חנם, ששנאו זה את זה, ועדין מרקד בינן; כבר אלפים שנה אנו סובלים סבל נורא, אשר הכל בא מחמת שנאת חנם, שאין האחד סובל את זולתו, וזה מה שגורם לנו את כל הצרות והיסורים האלו. כי אם היינו אוהבים את כל בר ישראל, מזמן היינו נגאלים. לכן, בני ובנותי היקרים! בימים אלו שאנו בוכים ומבכים על חרבן בית-המקדש ועל צרות ישראל, עלינו להשתדל בבנין בית-המקדש, וזה תלוי בידינו. כל אחד ואחד מאתנו צריך לדעת, שבנין בית-המקדש תלוי בו, ואיך? על-ידי שנתחיל לאהב את כל בר ישראל, כי כך אומרים חכמינו הקדושים (ברכות נוז): אפלו ריקנין שבה, מלאים מצוות פרמון; יהודי ריק שאין בו כלום,

תדעו לכם, שגם יהודי ריק מלא מצוות פרמון. ומוכא בפספריס, מדוע דמוהו דיקא לרמון? אלא יש ברמון תרי"ג גרעינים, ולכן איך שהוא, אם נחפש ונבקש, נמצא אצל כל יהודי ריק, על-כל-פנים מצוה אחת, כמו שאומר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפב): דוד המלך אומר (תהלים לז): "ועוד מעט ואין רשע, והתבוננת על מקומו ואיננו"; אדם צריך למסור נפשו למצא אצל כל יהודי עוד מעט טוב ששם איננו רשע, כי איך שהוא, יהודי עשה פעם איזה דבר טוב בחיים, לא ימלט שיהודי לא עשה טוב מעולם, כל יהודי יש בו איזו מצוה, ולכן אנו מצוים לחפש ולבקש ולמצא עוד מעט טוב באדם, ואז נראה שאיננו רשע, והתבוננת על מקומו ואיננו, כבר איננו אותו אדם, כי כיון שדנים אותו לכף זכות, נתעלה ממדרגתו. והנה ישנן מצוות שהן פנגד כל המצוות, שקולה שבת ככל התורה כלה (שמות רבה כה, טז); פשיהודי שומר שבת, אף אם עבד עבודה זרה — מוחלים לו, "שומר שבת מחללו" (ישעיה גו, ב) — אל תקרי מחללו, אלא מחול לו, כל המשמר שבת פהלכתה, אפלו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלים לו (שבת קיח.); כמו-כן

כְּשֵׁיהוּדֵי נוֹתֵן צְדָקָה, שְׁקוּלָה הִיא כְּכֹל הַתּוֹרָה כְּלָהּ
 (ירוּשְׁלָמִי פָאָה, פָּרָק א', הֶלְכָה א'), וְכֵן כְּשֵׁיהוּדֵי מָהוּל
 — הֵרִי זֶה חָשׁוּב כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָהּ
 לג, כה): "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, חֻקּוֹת שָׁמַיִם
 וְאָרֶץ לֹא שִׁמְתִּי"; לְמִדִּים מִכָּאן, אֲשֶׁר יִשְׁנֵן מְצוּוֹת
 שֶׁהֵן שְׁקוּלוֹת כְּנֶגֶד כָּל הַמְצוּוֹת, הֵינּוּ אִם יֵשׁ בְּאָדָם
 אֶפְלוֹ מְצוּהָ אַחַת, כְּבָר כָּלוּל כְּכֹל הַמְצוּוֹת, וְלִכֵּן
 'אֶפְלוֹ רִיקְנִין שֶׁבֶף מְלֵאִים מְצוּוֹת כְּרַמּוֹן'; לְזֹאת,
 בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! עָלֵינוּ לְמַסֵּר נַפְשֵׁנוּ לְמַצְאָה
 אֲצֵל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל אֶת הַטּוֹב שֶׁבוֹ, כִּי הַקְּדוֹשׁ-
 בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל. וְכֵף אָמַר
 לְמֹשֶׁה: כְּלוּם נִתְתִּי לָךְ גְּדֻלָּה? אֵלָּא בְּשָׁבִיל
 יִשְׂרָאֵל, עֲכָשׁוּ כְּשֵׁי־יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ, גְּדֻלָּתְךָ לָמָּה לָךְ
 (בְּרֻכּוֹת לב.)?! כִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בָּא בְּטַעֲנָה עַל עַם
 יִשְׂרָאֵל, אָמְרוּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אֲנִי נִתְתִּיךָ גְּדֻלָּה
 רַק בְּשָׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְאִם אַתָּה מְקַטְרֵג עַל נְשִׁמוֹת
 יִשְׂרָאֵל, לָמָּה לָךְ גְּדֻלָּה?! כָּל-כֵּף חָשׁוּב בְּעֵינָיו
 יַתְבָּרֵךְ, מִי שֶׁמְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר אֶת נְשִׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,
 לִכֵּן אוֹמְרִים חַכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (וַיִּקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה ב'):
 אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה, כָּל מֶה שֶׁאַתָּה יְכוּל
 לְשַׁבֵּחַ אֶת יִשְׂרָאֵל — שַׁבַּח, לְגִדְלָם וּלְפָאָרָם; כִּי

אהבת חנם

קצט

עם ישראל הם בני הקדוש-ברוך-הוא, כדכתיב
(דברים יד, א): "בנים אתם להוי"ה אלקיכם".

לזאת, בני ובנותי היקרים! עלינו למסור נפשנו
ל"אהבת חנם", בפרט בעתים הללו, שעובר על
נשמות ישראל כל-כך הרבה צרות, אין בית שלא
נשמע שם צרות, אין בית שאין שם מחלות
וחלאים, רחמנא לצלן, אין בית שלא נשמע שם
מריבות, חובות, עגמת נפש, נפטרים גברים ונשים
צעירים, ילדים קטנים. ומדוע זה קורה? הלא
הקדוש-ברוך-הוא אוהב את כל בר ישראל? אלא
הקדוש-ברוך-הוא רוצה שנשוב בתשובה שלמה
אליו. ולכן שולח לנו צרות ויסורים ומרירות
והרפתקאות, כדי שנבוא אליו בלב נשבר, ונבקש
ונתחנן ממנו יתברך על נפשנו; כי באמת אם אדם
היה יודע מהי תפלה ובקשה, שהוא עומד ומתפלל
לפני המקום ברוך הוא, לא היה חרל אף פעם
מתפלה, והיה משיח בינו לבין קונו בשפת האם
שלו, אלא הסמ"ך-מ"ם מכניס באדם חלישות
הדעת, שובר אותו מכשילו בעברות חמורות,
ובפרט בשנאת חנם, שישנא את הזולת, כדי שלא
יתפלל אליו יתברך. כי כך אומר רבנו ז"ל

(לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רלט), בשביל זה תקן
האר"י הקדוש לקבל על עצמו מצות עשה של
"ואהבת לרעך כמוך" לפני התפלה, כי אי אפשר
להתפלל, אלא כשיש לאדם שלום עם כל יהודי.
וזה מה שאומר דוד המלך (תהלים קכב, ח): "אדברה
נא שלום", עקר הדבור בא על-ידי השלום; אם
יהודי בשלום עם כל אחד, ואוהב את כל בר
ישראל, הוא יכול להתפלל אל הקדוש-ברוך-הוא,
אבל אם יש לו איזו קנאה ושנאה על מישהו, כבר
מתעקם לבו, ונתבלבל מחו, וכבר אינו יכול לדבר
עם הבורא יתברך שמו, ובזה מראה, שאין לו
אמונה בבורא עולם. כי מהי אמונה? שאדם
מאמין, שהקדוש-ברוך-הוא ממלא כל עלמין
וסובב כל עלמין ובתוף כל עלמין, וכל אשר
למראה עיניו, הכל אלקות, הומם, צומח, חי,
מדבר זה לבוש לגבי האין סוף ברוך הוא,
וכשנתבררות לאדם ידיעות אלו, שהקדוש-ברוך-
הוא מתיה ומתנה ומקיים את כל הבריאה כלה, אזי
יודע שאין לו למי לפנות בעת צרה, רק אל
הקדוש-ברוך-הוא, כי רק הוא שומע אותי.

לזאת, בני ובנותי היקרים! הבה נעקר מאתנו

את השנאת חנם שיש בנו, ולא נטעה עצמנו, כאלו
אנו צדיקים, ואין בנו גזענות, כי לצערנו הרב,
מרב חטאינו ופשעינו המרבים, ישנה בנו שנאת
חנם, שאיננו יכולים לסבל את פלוני ואת אלמוני,
מאיזו סבה שתהיה, ואם נזכה לעקר את זאת
מאתנו, אז נחדיר בנו אמונה בו יתברך, כמאמרם
ז"ל (עקצין ג): לא מצא הקדוש-ברוך-הוא כלי
מחזיק ברכה לישראל אלא השלום; מהו הכלי
המביא את הברכה לעם ישראל? השלום שיש בין
יהודי ליהודי, ברגע שאין האחד שונא את זולתו,
אז פתוחים לפניו כל השמים, ויכול לבקש מאתו
יתברך, אף שחטא ונכשל בכל מיני עוונות
שבְּעוֹלָם, כמאמרם ז"ל (תנחומא וירא א): אִמַר לָהֶם
הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הֵיוּ זְהִירִים בְּתַפְלָה,
שְׂאִין מְדָה אַחֶרֶת יָפָה הַיְמָנָה, וְהִיא גְדוּלָה מְכֹל
הַקְּרָבָנוֹת, וְאֶפְלוּ אִין אָדָם כְּדָאֵי לַעֲנוֹת בְּתַפְלָתוֹ
וְלַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִמוֹ, כִּיּוֹן שְׂמֵת־פִּלְל וּמְרָבָה
בְּתַחֲנוּנִים, אָנִי עוֹשֶׂה חֶסֶד עִמוֹ; כָּל-כֶּף חֲשׂוּבָה
אֶצֶל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא תַפְלָה, עַד שְׂאוּמֵר, אִף
שְׂאִין לְאָדָם מְצוֹת כָּלֵל וּכְלָל, אֲבָל אִם בָּא
וּמִתְפַּלֵּל אֵלָיו — מְקַבְּלוּ מִיָּד. אֲבָל זֶה תְּלוּי כְּפִי
הָאֵהֶבֶת יִשְׂרָאֵל שֵׁישׁ בְּנוֹ, אִם הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

רוֹאֵה שְׂיֵהוּדִי מוֹסֵר נַפְשׁוֹ לְבִלְתִּי דַבֵּר לְשׁוֹן-הָרַע
עַל הַזּוּלָּת, אֲזִי שׁוֹמֵעַ בְּקוּלוֹ.

לְזֹאת, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! בָּאוּ בְיָמִים אֵלֵינוּ
לְעַקֵּר מֵאַתָּנוּ אַחַת וּלְתַמִּיד אֶת הַמַּדָּה הָרַעָה שֶׁל
לְשׁוֹן-הָרַע, וְכִילוֹת, לְיִצְנָוֹת, שְׁאַחַד מְדַבֵּר רַע עַל
זוּלָּתוֹ. וְאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (עֵינַן תַּעֲנִית ח.),
שֶׁשָּׂאֵלוּ אֶת הַנְּחָשׁ, הֲלֹא כָּל הַחַיּוֹת נוֹשְׁכוֹת
וְאוֹכְלוֹת אֶת הָאָדָם, מִחַמַּת שֶׁהֵן רַעֲבוֹת, וְהַנָּאָה יֵשׁ
לָהֶן מִכֶּף, לְהַשְׁבִּיעַ רַעֲבוֹנָן. וְאַתָּה מְכִישׁ בְּלִשׁוֹנְךָ,
בְּנִגְיָעָה בְּלִשׁוֹן — כְּבָר אַתָּה מִמִּית, אֵךְ אֵינְךָ טוֹרֵף
אֶת הַגּוֹף לְאֹכְלוֹ וְכוּ', וּמַה הַנָּאָה יֵשׁ לָךְ מִכֶּף? עָנָה
וְאָמַר הַנְּחָשׁ: וְלִי אַתֶּם שׁוֹאֲלִים? שָׂאֵלוּ לְבַעַל
הַלִּשׁוֹן. אֵיזוֹ הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ לְדַבֵּר עַל הַזּוּלָּת
וּלְהַרְגוֹ? לְזֹאת, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! עָלֵינוּ לְעַקֵּר
מֵאַתָּנוּ אֶת הָרַע, אֶת הַגְּזֵעָנוֹת, אֶת הַשְּׂנְאָת חַנּוּם
שֶׁיֵּשׁ לָנוּ נֶגֶד הַזּוּלָּת, כִּי זֶה מַה שְׁגוֹרֵם לָנוּ כָּל
הַגְּלוֹת מָרָה, שְׂאָנוּ סוֹבְלִים סְבֵל גְּדוֹל. כִּי אֵלֵינוּ הָיוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְאַחֲדִים יַחַד, וְאוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה
וְאֵינָם מְסַתְּפִלִים עַל הָרַע שֶׁבַּזּוּלָּת, וּמְחַפְּשִׁים רַק
אֶת הַטּוֹב שָׁבוּ, מִזְמַן הָיָה בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ נִבְנָה,
וְהָיִינוּ נִגְאָלִים מִשְׁעֲבוֹד אֲמוֹת הָעוֹלָם. לְזֹאת, בְּנֵי

ובנותי היקרים! זכרו היטב מה שאומרים חכמינו
 הקדושים (שמות רבה, פרשה א', סימן לה): הִיָּה אוֹמֵר
 מֹשֶׁה בְּלִבּוֹ, מָה חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁתַּעֲבְדוּ מִכָּל
 הָאֲמוֹת? ! מֹשֶׁה רִבְּנוּ הַסְּתוּבָב וְרָאָה שֶׁנִּשְׁמֹת
 יִשְׂרָאֵל סוּבְלִים מִן הַמְּצָרִים הַמְּזוּהָמִים, וְהִרְהֵר
 בְּלִבּוֹ, מִדּוּעַ צָרִיכִים יִשְׂרָאֵל לְסַבֵּל סָבֵל זֶה? ! כִּיּוֹן
 שֶׁשָּׁמַע דְּבָרָיו שֶׁל הָעֶבְרִי (שמות ב, יד): "מִי שָׁמַךְ
 לְאִישׁ וְגו', וַיֹּאמֶר: אֲכֵן נוֹדַע הַדְּבָר" וְגו'. אָמַר:
 לְשׁוֹן-הָרַע יֵשׁ בֵּינֵיהֶם, אֵיךְ יְכוּלִים לְהִגָּאֵל? !
 עַל-כֵּן אִם אָנוּ רוֹצִים לְזָכוֹת כָּבֵד לְגֵאֲלָה הָאֲמֵתִית
 וְהַשְּׁלֵמָה, לְצֵאת מִהַחֲמָרִיּוֹת וְהַגְּשָׁמִיּוֹת וְלִהְיוֹת
 כְּלִים לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר הָאֶלְקִי בָנוּ, עָלֵינוּ לְהַפְסִיק
 לְדַבֵּר רַע עַל הַזּוּלָּת, וְלְהַדְבִּיק נִשְׁמָתָנוּ בּוֹ יִתְבַּרֵךְ,
 וְזֶה מֵה שֶׁיַּעֲזֹר לָנוּ לְהַבִּיא אֶת בְּנֵי-בֵית-הַמִּקְדָּשׁ.
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְבָנוֹת אֶת
 בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, כַּמּוּבָא בְּדִבְרֵי רִבְּנוּ ז"ל (לקוטי-
 מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן סז), אֲלֵא אֲנַחְנוּ צָרִיכִים
 לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב אִם אֵינּוּ מְעַכְּבִים אֶת בְּנֵינוּ.
 וְאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (ירוּשְׁלָמִי יוֹמָא, פָּרָק א',
 הִלְכָה א'): כָּל הַיּוֹר שֶׁאֵינוּ נִבְנָה בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו,
 מְעַלִּין עָלָיו כָּאֵלוֹ הוּא הַחֲרִיבוֹ; אִם לֹא נִבְנָה
 בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמֵינוּ, סִימָן שֶׁנִּחְרַב בְּיָמֵינוּ, וְאָנוּ

חִיבִים בְּזֶה. וְעֵלֵינוּ לָשׁוּב בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה. וְעַקֵּר
הַתִּשׁוּבָה — לְהִסְתַּכֵּל וּלְהִתְבּוֹנֵן מָה עָשִׂינוּ
לְזוּלָת! "וְאַתְּ גְּדֹלֶךָ" — זֶה מִדַּת טוֹבָךָ (מִדְרַש
אַגָּדָה). מָה הַגְּדֹלוֹת שֶׁל בַּר יִשְׂרָאֵל? מִדַּת הַטּוֹב
שֶׁיֵּשׁ בּוֹ. אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (יְבָמוֹת ע"ט):
שְׁלֹשָׁה סִימָנִים יֵשׁ בְּאַמָּה זֶה: הַרְחֲמֵנִין, הַבִּישְׁנִין
וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים; אִם רוֹאִים יְהוּדֵי מְרַחֵם עַל יְהוּדֵי
שְׁנֵי וְעוֹזֵר לוֹ, וּמִתְבַּיֵּשׁ מִזוּלָתוֹ, אֵינָנוּ מַעֲזֵ פָּנָיו,
אִם רוֹאִים יְהוּדֵי עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם הַזּוּלָת, סִימָן
שֶׁהוּא בַר יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אִם רוֹאִים אָדָם אַכְזָרִי, עֵז
פָּנִים, שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה חֶסֶד, סִימָן שְׂאִינוּ מְזַרְע
יִשְׂרָאֵל.

לְזֹאת, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְּקָרִים! הִבָּה נַעֲקֹר מֵאַתָּנוּ
אֶת הַמַּדָּה הַרְעָה שֶׁל גְּזַעְנוּת וְשִׁנְאֵת חָנָם, הִבָּה
וּנְתַחֵיל לְעֹזֵר זֶה לְזֶה. וְכָךְ אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ
הַקְּדוֹשִׁים (תָּנָא דְבֵי אֱלֹהֵי רַבָּה כ"ח): אָמַר לָהֶם
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל: בְּנֵי, אֱהוּבֵי, מָה אָנִי
אַבְקֵשׁ מִכֶּם, אֶלָּא שְׂתִּהְיוּ אוֹהָבִין זֶה אֶת זֶה וְתִהְיוּ
מְכַבְּדִין זֶה אֶת זֶה; כִּי זֶה חָשׁוּב מְאֹד אֶצְל
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׂיִהוּדִים אוֹהָבִים זֶה אֶת זֶה
וּמִיְקָרִין זֶה אֶת זֶה. וּמָה אָנוּ רוֹאִים? שְׂנֵעֵשֶׂה דוֹר

ההפלגה, מפלגות מפלגות, פלג פלג, אין האחד יכול לסבל את זולתו, שנה הסמ"ך-מ"ם, שכל מגמתו לעקר נשמות ישראל זו מזו, וזה גורם לנו לכל הצרות והיסורים. על-פן הבה נמסר נפשנו, ונתחיל לשמור על דבורינו, ומהיום והלאה נדבר רק טוב על הזולת. פי כף אומר החכם מכל האדם (משלי יח, כא): "מות וחיים ביד לשון"; הכל תלוי בלשון של האדם; אם אדם מדבר רק דבורים טובים, דבורי התחזקות ונחומים, אזי חיים — יש לו חיים טובים ונעימים, חיים שמחים, אבל אם אדם מדבר רק רע, אזי מות — סובל חיים מרורים, רחמנא לצלן, חיים מדכאים ביסורים, חיים עצובים. ואומרים חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה טו, סימן ד'): פיון ששמעו ישראל פרשת נגעים — נתיראו, אמר להם משה לישראל: אל תתיראו, אלו לאמות העולם, אבל אתם לאכל ולשתות ולשמח; נשאלת השאלה, הלא אנו רואים, שעם ישראל נתונים בגולה, וסובלים סבל גדול? אלא שאומרים חכמינו הקדושים (ערכין טז): אין הנגעים באים אלא על לשון-הרע. לכן אם היינו זוכים לשמור על דבורינו, והיינו מחזקים ומעודדים ומשמחים יהודים עם הדבור שלנו, אז

היינו יכולים לאכול ולשתות ולשמח, אבל ברגע שקלקלנו בדבורינו, ויש בנו גזענות ושנאת הנם על לא דבר, בשביל זה נגעים באים עלינו. ולכן הבה ונקבל על עצמנו לשבח את כל בר ישראל, כי כל יהודי ויהודי הוא חלק אלוך ממעל, ועלינו למסור נפשנו לאהב אותו. ואומרים חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה מת, סימן ו'): על כל שבח ושבח שישאל משבחים להקדוש-ברוך-הוא, משנה שכינתו עליהם; ואם השכינה בין עם ישראל, אזי כל אחד מכבד את הזולת. כי מתי מזוללים זה בזה? פשאין מרגישים שהקדוש-ברוך-הוא נמצא פה אתנו, עמנו ואצלנו. ומי מגרש את השכינה? זה שמדבר לשון-הרע, אשר מסלק את השכינה לשמים; כי כל המספר לשון הרע, אמר הקדוש-ברוך-הוא אין אני והוא יכולים לדור בעולם (ערכין טו.); ואם אדם מרבה לדבר לשון-הרע, רכילות וליצנות, הרי מסלק את השכינה מן העולם. לכן, בני ובנותי היקרים! הבה נוריד את השכינה לעולם, נתחיל לדבר רק ממנו יתברך. וזו תהיה הגאולה השלמה, כמאמרם ז"ל (ברכות לג.): כל מי שיש בו דעה, כאלו נבנה בית-המקדש בימיו. ומהי הדעת? "אתה הראת

לדעת, פי הַיְיָ"ה הוא אֱלֹהִים אֵין עוד מַלְבְּדוֹ" (דברים ז, לה). וְדַעַת זו עָלֵינוּ לַחֲקֹק הַיֵּטֵב בְּדַעַתְנוּ; הֲלֹא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְחַיֶּה וּמְהַיֶּה אֶת כָּל הַבְּרִיָּאָה כְּלָה, וְאִם נִזְכֹּר אֶת זֹאת הַיֵּטֵב, נֹאֱהָב אֶת כָּל יְהוּדֵי, וְנִמְסֹר נַפְשֵׁנוּ בְּעִבּוּר כָּל אֶחָד. לְזֹאת הַגִּיעַ הַזְּמַן שְׁנַעֲזֹב אֶת הַגְּזַעְנוּת, אֶת הַשְּׂנְאָה וְהַקְּנָאָה שֶׁמְחַדִּיר בָּנוּ הַסֵּמ"ךְ-וְיָמ"ם, שֶׁכָּל כַּחוֹ הַפְּרִד וּמִשְׁל', רוֹצֶה לְהַפְרִיד בֵּין נַשְׂמוֹת יִשְׂרָאֵל, הֲלֹא אֲמוֹת הָעוֹלָם שׁוֹנְאִים אֶת כְּלָנוּ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר יוֹחָאִי: הַלְכָה הִיא בְּיָדוֹעַ שְׁעֵשׂוּ שׁוֹנְא לִיעֶקֶב (ספרי בהעלותך ט, י); וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ סִינִי? שְׁמֵאֵז שֶׁיִּרְדָּה תוֹרָה לְעוֹלָם, יִרְדָּה שְׂנְאָה לְעוֹלָם (שַׁבַּת פט:); אֲמוֹת הָעוֹלָם אֵינָם יְכוּלִים לְסַבֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן הָעַרְב־רַב בָּאִים וְרוֹצִים לְבוֹלֵל אֶת נַשְׂמוֹת יִשְׂרָאֵל עִם הַגּוֹיִים וְהַגּוֹיּוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלָן, אַף עִם יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְעַרְבוּ בֵּינֵיהֶם! הֵן אֲמַת שְׁנַפְלוּ כְּכָר נַשְׂמוֹת רַבּוֹת, וְנִתְקַיְּם לְדַאֲבוּנְנוּ הָרַב (תהלים קו): "וַיִּתְעַרְבוּ בַּגּוֹיִים וַיִּלְמְדוּ מֵעֲשִׂיֵיהֶם", אֲבָל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְרַחֵם עַל יִשְׂרָאֵל, וְשׁוֹלַח לָנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר צַדִּיקִים אֲמִתִּיִּים, וְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים וְטְהוֹרִים, הַמְּגַלִּים לָנוּ כִּיצַד לָשׁוּב בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וּמְקַרְבִּים אוֹתָנוּ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ. לְכֵן

עלינו להתקרב אליהם, כי יש בהם פח לאחד את עם ישראל, ולהשפין את השכינה ביניהם, יש להם הפח לדון לכף זכות את כל עם ישראל. הקדוש-ברוך-הוא יעזר, שנזכה להתקרב אל צדיקי האמת, אשר ביכלתם לקרב את כל נשמות ישראל אל אביהם שבשמים, ולהשיבנו בתשובה שלמה, ורק על-ידי-זה נזכה להגאל בגאולה שלמה.

ב.

בני ובנותי היקרים! עלינו להתחזק באמונה פשוטה בהקדוש-ברוך-הוא; פי העקר זה אמונה, כמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן לג): אצל בני-אדם אמונה הוא דבר קטן, אבל אצלי אמונה הוא דבר גדול, והעקר — להאמין בלי שום חכמות, בתמימות ובפשיטות, וכשאדם חזק באמונה בהקדוש-ברוך-הוא, על-ידי-זה הוא אוהב את כל יהודי "אהבת חנם". ובפרט בימים, שאנחנו סופרים את הימים ספירת העומר, יום אחר יום אנו מונים, כדי להגיע לקבלת התורה בחדג השבועות. רבנו ז"ל אומר (שיחות-הר"ן, סימן צא): סגלה להתמדה — שלא לדבר על שום יהודי; כי

יש שְׁשִׁים רבוא אותיות לתורה, כְּנֶגֶד שְׁשִׁים רבוא נְשֵׁמוֹת יִשְׂרָאֵל; בְּסֵפֶר תּוֹרָה — אִם רַק חֲסֵרָה אוֹת אַחַת, אוֹ אוֹת אַחַת קְטוּעָה, כָּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה פָּסוּל, וְלֹא יְכוּלִים לְקַרְא בוֹ. כְּמוֹ-כֵן הוּא אִם מִדְּבָרִים אֶפְלוּ עַל יְהוּדֵי אֶחָד, אוֹ קוֹטְעִים יְהוּדֵי אֶחָד, שְׁאֵינָנוּ שְׂוָה וְכוּ', בְּזֶה גּוֹרְמִים שְׁנֵאֲבָד הַחֲשֵׁק מִלְּמַד תּוֹרָה, וְעוֹקְרִים עֲצָמָם מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא; כִּי בְּאֵמֶת עִם יִשְׂרָאֵל הֵם בָּנִים לְמָקוֹם, כְּמוֹ שְׁכָתוּב (דְּבָרִים יד, א): "בָּנִים אַתֶּם לַהוֹיָה אֱלֹהֵיכֶם".

וְאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (אָבוֹת ג): חֲבִיבֵין יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרְאוּ בָּנִים לְמָקוֹם; וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת כָּל יְהוּדֵי, וְחַפֵּץ שְׂאֵנוּ נֹאֱהָב אֶת כָּל יְהוּדֵי, וְנִמְסַר נַפְשָׁנוּ בְּעִבּוֹר כָּל אֶחָד. רַבִּי עֲקִיבָא לְמַד אֶת תַּלְמִידוֹ, שְׁמַצּוֹת עָשָׂה שֶׁל "וְאֶהְבֶּתְ לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ" — בְּזֶה כְּלוּלָה כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְלָמָּה? כִּי כָּל נְשֵׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם אוֹתִיּוֹת שֶׁבַתּוֹרָה, כָּל יְהוּדֵי הוּא אוֹת בַּתּוֹרָה. כָּל יְהוּדֵי הוּא צָנוּר שְׁמֵמְשִׁיף אֶת אֲמִתּוֹ מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ אֵל זֶה הָעוֹלָם, שְׂוָה תּוֹרָה, שְׁמֵמְשַׁכֵּת אֶת רוּחָנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֹקוֹת אֵל זֶה הָעוֹלָם, כְּשִׁי־הוּדֵי זוֹכֶה וְלוֹמֵד תּוֹרָה, הוּא מוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה אֵל זֶה הָעוֹלָם, עַד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד רוֹאֶה, כְּבִיכּוֹל, אֶת הָאֱלֹקוֹת שֶׁבַתּוֹךְ הַבְּרִיאָה. וְלָכֵן מַעֲלָה

גדולה ללמד תורה, כי התורה הקדושה היא חכמתו? תברך, וכשיהודי לומד תורה, הוא נכנס בתוך חכמתו? תברך, כביכול, ואז הקדוש-ברוך-הוא מוחל לו על כל עוונותיו. ואפלו שאדם חטא ועשה מה שעשה, אומרים חכמינו הקדושים (ירושלמי ראש השנה, פרק ד', הלכה ח'): פיון שקבלתם עליכם על תורה, מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימיכם; אם אדם מקבל על עצמו על תורה, וקובע עתים לתורה, לומד תורה, שומע שעורי תורה מחכמי ישראל, אפלו שחטא, אומר הקדוש-ברוך-הוא: מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימיכם; כי הקדוש-ברוך-הוא מאד מאד אוהב יהודי שלומד תורה, כי התורה מלמדת אותנו איך להתנהג. חכמינו הקדושים אומרים (תגינה ג'): מה דרבן זה מכון את הפרה איך לילך ולהתנהג, כף התורה מלמדת אותנו איך להתנהג, ומה הקדוש-ברוך-הוא רוצה מאתנו. ולכן למוד התורה עולה על כל מצוות שבעולם. כי ברגע שאדם לומד תורה, ממילא יודע איך לקיים את המצוות. ולכן אומרים חכמינו הקדושים (אבות ו, ב): אין לך בן חורין, אלא מי שעוסק בתורה. כשעם ישראל היו במצרים, היו ביניהם דלטורין,

אחד דבר על זולתו. לכן אומרים חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה א', סימן לה), שהיה משה מורה בלבו, מה חטאו ישראל, שנשתעבדו מכל האמות; משה רבנו בקש את הקדוש-ברוך-הוא: למה עם ישראל צריכים לסבל גלות כל-כך קשה, להיות בין המצרים המטנפים, אשר אומרים חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו רבה ז'): אין לך אמה בעולם שהיתה שטופה בדברים מכערים, וחשודין בכשפים ובזמה ובכל מעשים רעים אלא המצרים בלבד; כי לא היתה אמה שפלה כמצרים, שמעשיהם היו מגנים ומקלקלים מכל העממין (עין תורת פהנים אחרי יח); ועם ישראל הצרכו להשתעבד תחתם, ומשה רבנו בכה לפניו יתברך, למה צריכים עם ישראל לסבל סבל זה, לקבל מפות רצח מהנוגשים?! והנה יוצא בחוץ, ורואה ששני יהודים רבים ביניהם. ומשה רבנו לא יכול היה לסבל דבר זה, הכיצד יריבו שני יהודים זה עם זה?! ונגש ואמר לרשע (שמות ב, יד): "למה תכה רעך?!" ובמקום שיחזרו בתשובה, התחצפו אליו ואמרו: "ויאמר, מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, הלהרגני אתה אומר, כאשר הרגת את המצרי?!!" והלך למסרו לפרעה. במקום שישלימו זה עם זה,

עוד הולך להיות מוסר. "ויאמר (משה): אכן נודע
 הדבר". עתה אני מבין מדוע סובלים את הגלות
 המרה הזו, כי יש דלטורין ביניהם, שאחד מדבר
 על זולתו. וכל יציאת מצרים היתה רק על-ידי
 שמשו רבנו האיר בעם ישראל את האור הנפלא,
 שנגיש שהקדוש-ברוך-הוא נמצא אתנו, עמנו
 ואצלנו, ומלא כל הארץ כבודו, "אתה הראת לדעת
 כי הוי"ה הוא אלקים, אין עוד מלבדו" (דברים ד,
 לה), ועל-ידי-זה פתח להם את הפה, שכל אחד
 ידבר אל הקדוש-ברוך-הוא; כי ברגע שאדם יודע,
 שהוא יתברך נמצא, ואין בלעדיו נמצא, אז הוא
 מדבר אליו יתברך. וזו היתה יציאת מצרים,
 שיצאנו מ'מצרים', מגלות המחין. ואומרים
 חכמינו הקדושים (פסחים קטז.): בכל דור ודור חיב
 אדם לראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים; ולכן
 אנו מזכירים בכל יום את יציאת מצרים: הן בבקר
 והן בלילה, בעת שאנו קוראים קריאת שמע, שזה
 גלוי אלקות, גלוי אמונה, שאנו מאמינים
 בהקדוש-ברוך-הוא ואומרים: "שמע ישראל
 הוי"ה אלקינו הוי"ה אחד"; ואז אנו מזכירים
 יציאת מצרים, כי בכל יום ויום צריך אדם לזכור
 את יציאת מצרים. ומה היתה תכלית יציאת

מצרים? כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹב (שְׁמוֹת
ג, יב): "בְּהוֹצִיאָהּ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת
הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה".

וְנִתְּנוּ לָנוּ יְמֵי הַסְּפִירָה, בֵּין יְצִיאַת מִצְרַיִם לְבֵין
קַבְּלַת הַתּוֹרָה, לְהִבְהִיר לָנוּ, אֲשֶׁר כָּל יוֹם סְפוּר
וּמְנוּי, שְׂנֵדַע כַּמָּה חָשׁוּב כָּל יוֹם, וְכֵדֵי שֶׁנֶּשְׁמַר עַל
הַזְּמַן הַיָּקָר. הִנֵּה רוֹאִים שְׁבַנְי-אָדָם מְבַלִּים זְמַנָּם
בְּשִׁטּוֹת, וּמְדַבְּרִים לְשׁוֹן-הָרַע, רְכִילוֹת וְלִיצְנוּת,
וְאִינָם קוֹלְטִים שְׁפָל יוֹם שְׁחָלָף — לֹא יָשׁוּב
לְעוֹלָם. יְכוּלִים בְּכָל יוֹם לַעֲשׂוֹת כָּל-כֶּף הַרְבֵּה
מִצְוֹת: לְלַמֵּד תּוֹרָה, לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר כָּל
דְּבוּר וְדְבוּר שְׁמַדְבְּרִים אֶל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא —
זוֹ הַצְּלָחָה נְצַחִית, הַצְּלָחָה כְּזוֹ שְׁאִין כְּדַגְמָתָהּ.
וּבָזֶה שְׂאָדָם מְדַבֵּר אֶל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא —
מוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה לָזֶה הָעוֹלָם. וְתַחַת זֹאת, אָדָם
מְבַטֵּל זְמַנוֹ, מְדַבֵּר לְשׁוֹן-הָרַע, רְכִילוֹת וְלִיצְנוּת,
מְסַתְּפֵל בְּעִתּוֹנִים, וּמְאַזֵּין לְכָלִי תִקְשָׁרֶת, מְבַלֵּה
זְמַנוֹ בְּהֶבֶל וּסְרָק. וּמַה הַפְּעַל יוֹצֵא? שְׁנַכְנֶסֶת בּוֹ
שְׁנֵאָה כָּל־פִּי הַזּוֹלָת. וְהִנֵּה רַבִּי עֲקִיבָא לְמַד אֶת
תְּלַמִּידָיו: "וְאֶהְבֶּתָ לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ" — זֶה כָּל־גְּדוּל
בַּתּוֹרָה. הַמְצָנָה הַזֹּאת לְאַהֲבַת אֶת הַחֲבֵר, בָּזֶה כְּלוּלָה

כָּל הַתּוֹרָה, וּבְמִקּוֹם שֶׁתְּלַמְּדוּ יִקְבְּלוּ לְמוֹדוֹ, אֲזִי
 לֹא כִּפְדוּ זֶה אֶת זֶה, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִפְטְרוּ בִּימֵי
 הַסְּפִירָה דִּיקָא. וְלִכֵּן יָמֵי הַסְּפִירָה הֵם יָמֵי אֶבֶל —
 מִצַּד אֶחָד, שְׁאֵנוּ מִתְאַבְּלִים עַל עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה
 אֶלְף תְּלַמְּדִים שֶׁנִּפְטְרוּ, וּמִצַּד שֵׁנִי — הֵם יָמֵי
 תְּשׁוּבָה, שְׁאֵנוּ חוֹזְרִים בְּתִשׁוּבָה, בְּרֵאוּתָנוּ אֶל אֵיזָה
 עֲנֵשׁ יְכוּלִים לְהַגִּיעַ כְּשִׁשׁוֹנָאִים יְהוּדִים עַל לֹא דָבָר,
 שְׁנֵאת חָנָם. וְעַל זֶה עָלִינוּ לְמִסַּר נַפְשָׁנוּ, שְׁנוֹזְפָה
 לְ"אֶהְבֵת חָנָם".

וּבְאַמַּת לָמָּה נִפְטְרוּ דִּיקָא בִּימֵי הָעֶמֶר? אֶלָּא
 יוֹם בְּיוֹמוֹ, שָׁבוּעַ בְּשָׁבוּעַ, בְּמִקּוֹם לְלַמֵּד תּוֹרָה,
 בְּמִקּוֹם לְהַפְּיץ תּוֹרָה, בְּמִקּוֹם לְאַהֵב אֶת כָּל בַּר
 יִשְׂרָאֵל, זָרְעוּ שְׁנֵאתָה, וּכְשִׁזְרָעִים שְׁנֵאתָה, צוֹמַחַת
 אֱלִימוֹת. בְּמִקּוֹם שֶׁיִּחְשְׁבוּ שְׁכָל יוֹם וַיּוֹם מְנוּי
 וְסָפוּר, וְלֹא חַיִּים לְנִצְחָה, וַיָּבֵא הַיּוֹם שֶׁנֶּעֱזֵב אֶת זֶה
 הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים ז'): "יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם
 שִׁבְעִים שָׁנָה", אוֹמֵר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק
 ב', סִימָן סא), שְׁגַם הַשִּׁבְעִים שָׁנָה הֵם כְּרַבֵּעַ שָׁעָה,
 וּפּוֹרְחִים מִהֵר מְאֹד; כִּי כָּל יוֹם וַיּוֹם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת
 כָּל-כָּף הַרְבֵּה מְצוּוֹת, כָּל יוֹם וַיּוֹם יְכוּלִים לְשַׁמַּח
 בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, לְהַחֲיוֹת יְהוּדִים, וּבְמִקּוֹם זֶה

הורסים את הימים הטובים, שהקדוש-ברוך-הוא נותן לנו, וגורמים לעצמם צרות ויסורים. כי כל הענין של ספירת העמר, שאנו סופרים את הימים, זה כדי להראות לנו, שכל יום ויום חשוב למעלה. ומה גם, שעמר נקראת מדה — צמצום, שאדם ידע, שכל יום ויום הוא מצמצם, עד כמה יכולים למלא ביום הזה, ובמקום לנצל את הימים שלנו, שהקדוש-ברוך-הוא נותן לנו לחיות, לקיים את המצוות, לשיר שירות ותשבחות אליו יתברך, ללמד תורה, במקום זה אנו מבזבזים את הזמן, ומזלזלים בזולת. וזה היה פגם תלמידי רבי עקיבא, שלא כבדו זה את זה, ושנאו את זולתם, ולא שמו על לב, שחבל לא לנצל את הזמן, כי ימינו כצל עובר, וכמאמרם ז"ל (בראשית רבה, פרשה צו, סימן ב'): "כצל ימינו על הארץ" — והלואי כצלו של כותל או כצלו של אילן, אלא כצלו של עוף בשעה שהוא עף; ימינו פורחים ביעף, הנה אדם פה והנה הוא כבר שם.

לכן, בימים אלו עלינו לשוב בתשובה שלמה על השנאה והגזענות שנדבקה בנו על-ידי הגויים; כי סוף כל סוף אנו נמצאים בגלות גדולה אלפים

שָׁנָה, וְנִתְקַיֵּם אֲצִלָּנוּ, בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבֵּים (תְּהִלִּים קו) :

"וַיִּתְעַרְבוּ בַגּוֹיִים וַיִּלְמְדוּ מֵעֲשִׂיהֶם", לְמַדְנוּ מִהַגּוֹיִים, עַד שֵׁשְׁשָׁנָם אַנְשִׁים, שֵׁשׁ לָהֶם גְּזֵעוֹת אַרוּרָה עַל פְּלוֹנִי, כִּי הוּא מֵעַדָּה אַחֲרֵת וְכוּ', וּמָה בְּכַךְ? ! הֲלֹא גַם הוּא מִזֵּרֵעַ אַבְרָהָם אָבִינוּ! וְעַל-פֶּן בְּיָמִים אֵלֹה דִּיקָא עָלֵינוּ לַעֲבֹד עַל נִקְדָּה אַחַת: "אַהֲבַת חַנּוּם", לְאַהֲבַת אֶת כָּל יְהוּדֵי, לְרַחֵם עַל כָּל אֶחָד, וְזֶה יַעֲזֹר, שְׂנוּזָפָה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בְּחֵג הַשְּׁבוּעוֹת; כִּי אִם לֹא נִקְדִּים "אַהֲבַת חַנּוּם", לְאַהֲבַת אֶת כָּל יְהוּדֵי, לֹא נִקַּבֵּל אֶת הַתּוֹרָה. וְלִכֵּן אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (רש"י שְׁמוֹת יט, ב) עַל הַפָּסוּק (שָׁם): "וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל כְּנֹגֵד הָהָר", שֶׁקֹּדֶם קִבַּלְתָּ הַתּוֹרָה הָיָה עִם יִשְׂרָאֵל 'כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֵב אֶחָד', כִּי לֹא הָיוּ רְאוּיִים לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, אֲלָא עַד שֶׁהִתְאַחֲדוּ יַחַד בְּאַגְדָּה אַחַת. וְלִכֵּן דִּיקָא בְּיָמִים אֵלֹה אָנוּ לּוֹמְדִים מוֹסֵר הַשֶּׁבֶל, מִה קָרָה עִם תְּלַמִּידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁלֹּא כְּבָדוֹ זֶה אֶת זֶה, וְהִרְגוּ זֶה אֶת זֶה, נִפְלוּ וְנִסְתַּלְּקוּ, עַד שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא הִקִּים אֶת תְּלַמִּידוֹ הַקְּדוֹשׁ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, שֶׁהוּא גָּלָה לְתַלְמִידִים: אָנֹן בְּחִבּוּבֹתָא תְּלִיא; אָנוּ תְּלוּיִים רַק בְּאַהֲבָה. שֶׁהַחֲדִיר בְּעַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָעֶקֶר זֶה אַהֲבָה. וּבְזִכּוֹת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, אָנוּ קִיָּמִים מִשָּׁךְ

הַגְּלוּת הַמְּרָה, שֶׁהוֹתִיר לָנוּ אֶת סִפְרֵי הַזִּהָר וְהַתְּקוּנִים, שֶׁהֵם אוֹרוֹת צַחְצָחוֹת, אוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים, מְגַלִּים אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּגִלּוּי רַב וְנִפְלָא מְאֹד; כִּי כָּל חֲכָמַת הַקְּבֵלָה כְּלוּלָה בָּהֶם. וְאַחֲר־כֵּן בָּא הָאֲר"י ז"ל, וְגָלָה וּפְעַנַּח אֶת סִתְרֵי הַתּוֹרָה הַמּוֹבָאִים בַּזִּהָר וּבַתְּקוּנִים, וְאַחֲר־כֵּן בָּא הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ זי"ע, וְהוֹרִיד יוֹתֵר לְהַבְנֵת הַמוֹן-הָעַם אֶת רְזִי וְסִתְרֵי תּוֹרָה, וְאַחֲר־כֵּן בָּא רַבְּנּוּ ז"ל, שֶׁהוּא הַלְּבִישׁ אֶת סִתְרֵי תּוֹרָה בְּצוּרָה כְּזוֹ, שֶׁאֶפְלוּ אָדָם שֶׁחָטָא וְעָשָׂה כָּל הַמַּעֲשִׂים רְעִים שֶׁבְּעוֹלָם, בַּר מִיָּנֹן, וְהָיָה רַחוּק בְּתַכְלִית הַרְחוּק, מֵרְאָה לוֹ דֶּרֶךְ אֵיךְ לָשׁוּב בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, אֵיךְ יַחֲדִיר גַּם הוּא בְּעֲצֻמוֹ גִּלּוּי אֱלֻקוֹת, אֵיךְ גַּם הוּא יוֹכֵל לְדַבֵּר אֶל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֵיךְ יַחֲזִיק מֵעַמֵּד. וְלִכֵּן אָמַר רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן קיב): אִם אַתָּה מֵאֲמִין שְׂיִכּוּלִים לְקַלְקֵל, תֵּאֲמִין שְׂיִכּוּלִים לְתַקֵּן; כִּי רַבְּנּוּ ז"ל גָּלָה לָנוּ (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן עח), שְׂאִין שׁוֹם יְאוּשׁ בְּעוֹלָם כָּלָל; וְזוֹ מַעֲלַת כָּל הַצְּדִיקִים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁמִּמְשִׁיכִים אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶל זֶה הָעוֹלָם, מְגַלִּים לְכָל־אֶחָד שְׂצָרִיכִים לְהַתְּחַזֵּק בְּאֶמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּמֵהוּ הַסִּימָן, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ אֶמוּנָה בְּהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׂאֲנוּ

אוהבים את הקדוש-ברוך-הוא? אם אנו אוהבים יהודי שני, אם אנו מרחמים על יהודי שני. וזו כל התורה. וכמו שגלה לנו רבי עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך" — זה כלל גדול בתורה.

ולכן, בני ובנותי היקרים! דיקא בימים אלו, עלינו למסור נפשנו בשביל "אהבת חנם", למסור נפשנו ליהודי שני. ואומרים חכמינו הקדושים (ספרי עקב מט): "ללכת בכל דרכיו" — אלו דרכי הקדוש-ברוך-הוא, אל רחום וחנון, מה המקום נקרא רחום וחנון, אף אפה הוי רחום וחנון; יהודי צריך לאהב את זולתו, אסור לשנא שום בר ישראל, אסור לבזות ולהשפיל איש הישראלי, כי כלל השנאת חנם, זו קלפת הסמ"ך-מ"ם, שבראו הקדוש-ברוך-הוא בשביל הבחירה והנפיון, וכל כחו: 'הפרד ומשל', הינו מפריד בין נשמות ישראל, וכך יכול למשל עליהם ולרדות בהם. ולכן, אם עם ישראל היו מתאחדים יחד, ועושים סוף וקץ לכל ההסתות הפרועות שיש היום, והיו שורפים את השנאת חנם, ומתחילים להרבות ב"אהבת חנם", מזמן היו נגאלים. הנה אנו רואים, שבני-אדם מתאכזרים זה על זה, ועל מה מורה

האכזר הזה? שאיננו יהודי, איננו מזרע ישראל, ושרשו שרש של גוי; כי מי יודע אם בדורות הקודמים משפחות אבותיו לא התבוללו עם גויים; כי מה הסימן של יהודי? אומרים חכמינו הקדושים (ביצה לב:): כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם על הבריות, בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו; אם רואים יהודי מרחם על כל אחד ואחד, יהודי שיש לו "אהבת חנם" לכל אחד, סימן שהוא יהודי טהור, המשוך של אברהם אבינו, בלי שום נתוק קשר, אבל אם אנו רואים אחד מספן, שרק שונא את הזולת, וכל פרנסתו זה רק לזרע שנאה, ולהסית איש על רעהו, צריכים ליידע, שאיננו יהודי, והתבוללו אבותיו באיזה שלב, ואיננו מזרע אברהם אבינו.

ולכן, בני ובנותי היקרים! באו נחזור בתשובה שלמה, על שהייתה בנו רשעות, אכזריות, גזענות, על שעשינו אפליות בין יהודי ליהודי. כי מה אנו רואים? רחמנא לצלן, אין יום שלא תהיה בו צרה, פר מינן, אין יום שלא נשמע בשורת איוב, ילדים צעירים נקטפים, רחמנא לישזבן, בחורי ישראל

נפֿטָרִים, הַשֵּׁם יְרַחֵם, אַבְרָכִים צְעִירִים נִסְתַּלְקִים,
הַשֵּׁם יִשְׁמַר, נָשִׁים צְעִירוֹת נִפְטָרוֹת, בַּר מִיָּנֹן,
וּמִשְׁאִירִים בְּתִים מְלֵאִים יְתוּמִים וִיתוּמוֹת. וְאִין
אִישׁ שׁוֹאֵל: "מָה זֶה וְעַל מָה זֶה?!" אַךְ אֵינָנוּ
קוֹלְטִים, שְׂוֵה בְּעֵטִיָּה שֶׁל שְׁנֵאת חַנּוּם שְׁנֵגְעָה בְּנוּ,
הַחִידֵק שֶׁל שְׁנֵאָה וְגִזְעָנוֹת נִדְבֵק בְּנוּ. לְזֹאת דִּיקָא
עֲתָה, זֶהוּ הַזְּמַן לָשׁוּב בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְלַעֲקוֹר
מֵאֲתָנוּ אֶת הַשְּׁנֵאָה, וְלְהִתְחִיל עִם "אַהֲבַת חַנּוּם",
וְדִיקָא עַל-יְדֵי-זֶה נִזְכָּה לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא
מְגַלָּה אֶת רַחֲמָנוּתוֹ יְתָבָרָךְ, הַתּוֹרָה מְגַלָּה מְעַלֵּת
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְאִיךְ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב אֶת
כָּל יְהוּדֵי. וְאַפְלוּ יְהוּדֵי עָשָׂה מָה שְׁעָשָׂה, אוֹמְרִים
חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סִנְהֶדְרִין מַד.): יִשְׂרָאֵל אֶף-עַל-פִּי
שְׁחָטָא — יִשְׂרָאֵל הוּא; כִּי אֶפְלוּ רִיקָנִין שְׂבָךְ —
מְלֵאִים מְצוֹת כְּרַמּוֹן (בְּרָכוֹת נוז); וְלִכֵּן צְרִיכִים
לְלַמֵּד זְכוֹת עַל כָּל יְהוּדֵי. וְאוֹמֵר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-
מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן רפב), שְׁצְרִיכִים לְדוֹן אֶפְלוּ רָשָׁע
גָּמוּר לְכַף זְכוֹת, כִּי מָה אַתָּה יוֹדֵעַ מָה עוֹבֵר
עָלָיו? ! לְצַעֲרָנוּ הָרַב, אִין אָדָם שְׁלֵא יַעֲבֵרוּ עָלָיו
מִשְׁבָּרִים וְגַלִּים, וְעַל-יְדֵי שְׁדָנִים אוֹתוֹ לְכַף זְכוֹת,
יְכוּלִים לְהַשִּׁיבוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה.

לְזֹאת, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! בָּאוּ נְרַחֵם זֶה עַל
 זֶה! בָּאוּ נַעֲזֹר זֶה לְזֶה! הִבָּה נִזְכִּיר לְעֲצֻמְנוּ מָה
 עָשׂוּ לָנוּ הַגּוֹיִים מִשָּׁךְ אֲלֵפִים שָׁנָה, שְׁהַרְגוּ, חָנְקוּ,
 שָׂרְפוּ בְּתֵאֵי הַגִּזְזִים אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל; הַגּוֹיִים אָף
 פַּעַם לֹא יִשְׁלִימוּ אִתָּנוּ, כָּמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר
 יוֹחָאִי: הַלָּכָה הִיא בְּיָדוֹעַ, שֶׁעָשׂוּ שׁוֹנָא לְיַעֲקֹב (סְפָרִי
 בַּהֲעֲלוֹתָּ ט, י); אֲזִי בְּמָקוֹם לְרוּץ וְלַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם
 שָׁלוֹם, אֲשֶׁר אָף פַּעַם לֹא יִשְׁלִימוּ אִתָּנוּ, הִבָּה
 נִתְרוֹצֵץ לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין יְהוּדִים. וְאִיךָ נִזְכָּה לְזֶה?
 נִחְדִיר בְּנוֹ אֲמוּנָה, לִידַע שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין וְסוּבֵב כָּל עֲלָמִין וּבִתּוֹךְ כָּל
 עֲלָמִין, וְהַכֹּל זֶה אֱלֹקוֹת וְאֱלֹקוֹת זֶה הַכֹּל, וּמֵה
 שְׂאֵדָם רוּאָה — רוּאָה אֱלֹקוֹת, מֵה שֶׁשׁוֹמֵעַ —
 שׁוֹמֵעַ אֱלֹקוֹת, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִמְצָא בְּתוֹךְ
 דוּמָם, צוּמָת, חֵי, מְדַבֵּר; וְאָדָם צָרִיךְ לְבַטֵּל עֲצֻמוֹ
 לְגַמְרֵי לְאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵז יֵאֱהָב אֶת כָּל בַּר
 יִשְׂרָאֵל. לְזֹאת, הִבָּה נָשׁוּב בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה. וְעַקֵּר
 הַסִּימָן אִם נִתְקַבְּלָה תִּשׁוּבַתְנוּ בַּשָּׁמַיִם — אִם
 נִכְנָסָה בְּנוֹ "אַהֲבַת חַנּוּם", לְאַהֲבֵב אֶת כָּל אֶחָד, יִהְיֶה
 מִי שֶׁיִּהְיֶה. עַל-כֵּן הִבָּה נִקְבֵּל עַל עֲצֻמְנוּ מִדָּה
 הַיְקָרָה הַזֶּה שֶׁל שָׁלוֹם, אֲשֶׁר אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ
 הַקְּדוֹשִׁים (עֲקָצִין ג): לֹא מְצָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

כְּלֵי הַמַּחְזִיק בְּרָכָה, אֵלֶּא הַשְּׁלוֹם. וְכֵן אוֹמְרִים (שֶׁבַת י.) : שְׁלוֹם הוּא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא ; וְכֵן אוֹמְרִים (דְּבָרִים רָבָה, פָּרָשָׁה ה', סִימָן יב) : גְּדוֹל הַשְּׁלוֹם, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְבַשֵּׁר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵיוּ נִגְאָלִים, אֵלֶּא בְּשְׁלוֹם ; וְאִם-כֵּן בָּזָה שֶׁנִּחְזֵיק עֲצָמֵנוּ בְּיַחַד, בְּצוּתָא וּבְשְׁלוֹם, וְנִחְזֹר בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, עַל-יְדֵי-זֶה נִזְכָּה לְגֹאֲלָה הַשְּׁלֵמָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

תָּם וְנִשְׁלָם, שְׁבַח לְאֵל בּוֹרֵא עוֹלָם!